

Kostrzyn nad Odrą 4.06.2013

**OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO
PLANOWANYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ W KONTEKŚCIE
OCHRONY WOD I OSIĄGNIĘCIA CELÓW
ŚRODOWISKOWYCH USTALONYCH NA PODSTAWIE
RDW**

Jan Błachuta

w pracy: jan.blachuta@imgw.pl

także w inne dni: jan.blachuta@wp.pl

PLAN

Z czym to się je?

Ramowa Dyrektywa Wodna w pigułce

Cele środowiskowe Ramowej Dyrektywy Wodnej

Przedsięwzięcia, mające znaczący wpływ na cele środowiskowe
Ramowej Dyrektywy Wodnej

Ocena skutków planowanych przedsięwzięć na cele środowiskowe
Ramowej Dyrektywy Wodnej

Z czym to się je?

Ramowa Dyrektywa Wodna w pigułce

Cele środowiskowe Ramowej Dyrektywy Wodnej

Przedsięwzięcia, mające znaczący wpływ na cele środowiskowe
Ramowej Dyrektywy Wodnej

Ocena skutków planowanych przedsięwzięć na cele środowiskowe
Ramowej Dyrektywy Wodnej

Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

Celem dyrektywy jest ustalenie ram dla ochrony śródlądowych wód powierzchniowych, wód przejściowych, wód przybrzeżnych oraz wód podziemnych, które:

- a) zapobiegają dalszemu pogarszaniu oraz chronią i poprawiają stan ekosystemów wodnych oraz, w odniesieniu do ich potrzeb wodnych, ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio uzależnionych od ekosystemów wodnych;
- b) promują zrównoważone korzystanie z wód oparte na długoterminowej ochronie dostępnych zasobów wodnych;

c) dążą do zwiększonej ochrony i poprawy środowiska wodnego między innymi poprzez szczególne środki dla stopniowej redukcji zrzutów, emisji i strat substancji priorytetowych oraz zaprzestania lub stopniowego wyeliminowania zrzutów, emisji i strat priorytetowych substancji niebezpiecznych;

d) zapewniają stopniową redukcję zanieczyszczenia wód podziemnych i zapobiegają ich dalszemu zanieczyszczeniu, oraz

e) przyczyniają się do zmniejszenia skutków powodzi i susz, a przez to przyczyniają się do:

- zapewnienia odpowiedniego zaopatrzenia w dobrej jakości wodę powierzchniową i podziemną, które jest niezbędne dla zrównoważonego i sprawiedliwego korzystania z wód,
- znacznej redukcji zanieczyszczenia wód podziemnych,
- ochrony wód morskich, oraz
- osiągnięcia celów odpowiednich umów międzynarodowych, w tym mających za zadanie ochronę i zapobieganie zanieczyszczeniom środowiska morskiego, poprzez wspólnotowe działanie na mocy art. 16 ust. 3, celem zaprzestania lub stopniowego wyeliminowania zrzutów, emisji i strat priorytetowych substancji niebezpiecznych, z ostatecznym celem osiągnięcia w środowisku morskim stężeń bliskich wartościom tła dla substancji występujących naturalnie i bliskich zeru dla syntetycznych substancji wytworzonych przez człowieka.

Dyrektywa 2000/60/WE dalej będzie nazywana RDW.

RDW ma tylko 26 artykułów.

Artykuł 1 przedstawia cel RDW;

Artykuł 2 zawiera definicje stosowanych w RDW pojęć. Niektóre są zdefiniowane precyzyjnie, niektóre wymagają zajrzenia do załączników RDW, niektóre są na tyle trudne do zdefiniowania, że aby je zrozumieć, trzeba zajrzeć do odpowiednich dokumentów – przewodników, opracowywanych przez grupy robocze CIS;

Artykuł 3 przedstawia zasady koordynacji uzgodnień administracyjnych w obszarach dorzeczy. Umożliwia łączenie małych dorzeczy z większymi lub sąsiednimi małymi dorzeczami. Dzięki temu nie ma w Polsce osobnej administracji dla Regi, Parsęty, Czerwonej, Słupi, Pasłęki i innych niewielkich rzek, wpadających bezpośrednio do Bałtyku.

Artykuł 4 przedstawia cele środowiskowe, które będą przedmiotem drugiej części prezentacji;

Artykuł 5 zobowiązuje do sporządzania cyklicznych, uaktualnianych charakterystyk obszarów dorzeczy, przeglądów wpływu działalności człowieka na środowisko i analiz ekonomicznych korzystania z wód.

Artykuł 6 nakazuje sporządzanie, uaktualnianie i poddawanie kontroli rejestru obszarów chronionych, określonych na mocy artykułu 7 i załącznika IV RDW. Obszary chronione są częsty powodem nieporozumień, zwłaszcza, że są przez niektóre grupy zainteresowań traktowane w sposób mocno dowolny.

Obszary chronione na mocy **artykułu 7** to:

- wszystkie części wód wykorzystywane do poboru wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, dostarczające średnio więcej niż 10 m^3 na dobę lub służące więcej niż 50 osobom, oraz
- części wód, które są przewidziane do takich celów w przyszłości.

To, że wody przeznaczone do spożycia przez ludzi są stanowione przez oddzielny artykuł wskazuje, że głównym podmiotem RDW są potrzeby zaspokojenia potrzeb ludzkich.

Obszary chronione objęte załącznikiem IV to:

- i)** obszary przeznaczone do poboru wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi na mocy art. 7 RDW;
- ii)** obszary przeznaczone do ochrony gatunków wodnych o znaczeniu ekonomicznym;
- iii)** części wód przeznaczone do celów rekreacyjnych, w tym obszary wyznaczone jako kąpieliska na mocy dyrektywy 76/160/EWG (dyrektywy kąpieliskowej);
- iv)** obszary wrażliwe na substancje biogenne, w tym obszary wyznaczone jako strefy wrażliwe na mocy dyrektywy 91/676/EWG oraz obszary wyznaczone jako tereny wrażliwe na mocy dyrektywy 91/271/EWG; oraz

v) obszary przeznaczone do ochrony siedlisk lub gatunków, gdzie utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie, w tym właściwe miejsca w ramach programu Natura 2000, wyznaczone na mocy dyrektywy 92/43/EWG (obecnie 97/62/WE), czyli DYREKTYWY SIEDLISKOWEJ oraz dyrektywy 79/409/EWG (obecnie 97/49/WE), czyli DYREKTYWY PTASIEJ.

Tak więc „przyrodnicze” obszary chronione są przedstawione dopiero w piątym punkcie wykazu obszarów chronionych. Ze sformułowania piątego punktu wykazu wynika, że obszary chronione z uwagi na **siedliska i gatunki mogą być także poza obszarami Natura 2000.**

Zasady RDW nie muszą być stosowane do innych, nie wymienionych w załączniku IV RDW obszarów.

Artykuł 8 nakazuje monitorowanie stanu wód powierzchniowych, podziemnych oraz obszarów chronionych i uruchomienie od roku 2006 programów monitoringu zgodnych z wymogami załącznika V RDW;

Artykuł 9 stanowi o zwrocie kosztów za usługi wodne (włączając koszty ekologiczne i materiałowe, uwzględniając analizę ekonomiczną, w tym zasadę „zanieczyszczający płaci”).

Artykuł 10 stanowi o łączonym podejściu do źródeł punktowych i rozproszonych przy kontroli zrzutów i emisji do wód powierzchniowych;

Artykuł 11 nakazuje ustalanie programów środków działania (podstawowych i dodatkowych);

Artykuł 12 określa tryb postępowania z zagadnieniami, które nie mogą być rozpatrywane na poziomie Państwa Członkowskiego

Artykuł 13 nakazuje sporządzania, przegląd i uaktualnianie Planów gospodarowania wodami w dorzeczu (lub obszarach dorzecza);

Artykuł 14 umożliwia wpływ społeczeństwa na plany gospodarowania wodami (informowanie społeczeństwa i konsultacje);

Artykuł 15 określa sposoby sprawozdawania z realizacji RDW, szczególnie z analiz wymaganych na mocy art. 5 (analiza charakterystyk obszarów dorzecza) i 8 (programy monitorowania);

Artykuł 16 określa strategię ochrony wód przed zanieczyszczeniem;

Artykuł 17 strategię zapobiegania i ochrony przed zanieczyszczeniem wód podziemnych;

Artykuł 18 określa sposoby sprawozdawania Komisji z realizacji RDW;

Artykuł 19 nakazuje Komisji przedstawianie planów środków mających wpływ na prawodawstwo wodne;

Artykuł 20 umożliwia dostosowywanie wykazów władz wodnych (załącznik I), analiz ekonomicznych (załącznik III) oraz norm dla monitorowania elementów jakości (załącznik V, punkt 1.3.6) do stanu aktualnego, związanego z postępem naukowo-technicznym.

Artykuły 21-26 regulują sposób wdrażania, zarządzania, kontroli, kar, przepisów przejściowych i uchyleń, określają adresatów RDW (Państwa Członkowskie UE) oraz termin wejścia w życie (od daty opublikowania).

Oznacza to, że Polska musi realizować terminy Dyrektywy od roku 2000, mimo że członkiem UE została później).

RDW ma tylko 26 artykułów (w dzienniku urzędowym UE mieszczą się one na 21 stronach (od 275 do 295)).

W zamian za to ma **XI załączników**, które zajmują aż 51 stron (od 296 do 346). Większość kłopotów i problemów z interpretacją RDW wynika z załączników, z których część jest na tyle skomplikowana, że do ich jednakowej lub podobnej interpretacji w krajach członkowskich powstał szereg przewodników, czasami kilkusetstronicowych.

Załącznik I przedstawia informacje wymagane do wykazu właściwych władz. Jest to załącznik prosty. Określa sposób przedstawienia, kto w danym kraju jest odpowiedzialny za zarządzanie wodami.

Załącznik II pierwszy skomplikowany załącznik, do którego powstało kilka przewodników.

Zał. II określa sposoby charakteryzowania wód powierzchniowych i podziemnych, sposoby wydzielenia ich funkcjonalnych fragmentów (jednolitych części wód) oraz ich wzajemne relacje.

Dzieli się na dwie części:

1. WODY POWIERZCHNIOWE

2. WODY PODZIEMNE

Załącznik II

1. WODY POWIERZCHNIOWE

1.1. Charakterystyka typów części wód powierzchniowych:

Części wód zalicza się do jednej z następujących kategorii wód powierzchniowych:

rzeki

jeziora

wody przejściowe

wody przybrzeżne

wody sztuczne

silnie zmienione części wód

Wydzielenie wód sztucznych i silnie zmienionych jest bardzo istotne, ponieważ mogą one mieć inne, łagodniejsze cele środowiskowe.

Załącznik II

1. WODY POWIERZCHNIOWE

W każdej kategorii części wód różnicuje się według typów. Typy są ustalane na podstawie systemu A lub B określonego w punkcie **1.2.** zał. II (ma własny przewodnik).

Większość krajów członkowskich (w tym Polska) zastosowała system „mieszany” – pełny system A z elementami systemu B.

Dla sztucznych i silnie zmienionych wód różnicowania dokonuje się zgodnie z parametrami stosowanymi do takiej kategorii wód powierzchniowych, którą sztuczna, lub silnie zmieniona część wód przypomina najbardziej.

1.3. Warunki referencyjne (ma własny przewodnik). Dla każdego typu części wód ustala się specyficzne dla niego warunki referencyjne, stanowiące punkt odniesienia do ich oceny.

Załącznik II

1. WODY POWIERZCHNIOWE

1.3. Ustalenie warunków referencyjnych specyficznych dla danego typu.

Takie podejście umożliwia porównywane danych części wód do wzorca, który może rzeczywiście osiągnąć.

Nie można wymagać, by rzeka na dolnym zdjęciu osiągnęła takie same parametry fizyczno-chemiczne (nasycenie tlenem, zawartość substancji organicznych, mętność, żyzność, temperatura, itp.) jak rzeka na zdjęciu górnym, nie mówiąc już o zupełnie innych zespołach organizmów w obu rzekach.

Załącznik II

1. WODY POWIERZCHNIOWE

1.4. Identyfikacja oddziaływań (ma własny przewodnik)

Nakazuje identyfikację i oszacowanie oddziaływań antropogenicznych, na które są narażone części wód powierzchniowych, w tym:

- ze znaczących punktowych i rozproszonych źródeł emisji zanieczyszczeń;
- znaczących poborów wody, regulacji przepływów, przerzutów wody, znaczących morfologicznych zmian części wód;
- innych znaczących wpływów antropogenicznych;
- użytkowania gruntów.

Załącznik II

1. WODY POWIERZCHNIOWE

1.5. Ocena wpływu (również ma własny przewodnik)

Nakazuje dokonanie oceny prawdopodobieństwa, że części wód nie spełnią środowiskowych celów jakości.

Części wód zagrożone ryzykiem nie spełnienia celów środowiskowych powinny mieć program środków umożliwiających ich poprawę oraz mieć wdrożone optymalne dla nich programy monitorowania.

Np. rzeka jest zagrożona nadmierną eutrofizacją. Powinna mieć program środków, zmniejszających eutrofizację i program monitorowania elementów wrażliwych na eutrofizację.

Załącznik II

2. WODY PODZIEMNE

(mają własne przewodniki)

Muszą mieć sporządzoną charakterystykę wstępną (punkt 2.1), określającą:

- położenie i granice;
- oddziaływania, na które są podatne, w tym rozproszone i punktowe źródła zanieczyszczeń, pobór wód, sztuczne zasilanie zasobów),
- części wód podziemnych, dla których istnieją bezpośrednio od nich zależne ekosystemy wód powierzchniowych lub ekosystemy lądowe.

Załącznik II

2. WODY PODZIEMNE

Muszą mieć sporządzoną dalszą charakterystykę (punkt 2.2), określającą:

- charakterystykę geologiczną i hydrogeologiczną;
- osadów powierzchniowych i gleb;
- charakterystykę warstwowości wód podziemnych w obrębie części wód;
- wykaz systemów powierzchniowych, pozostających w dynamicznych relacjach z częściami wód podziemnych, w tym ekosystemów lądowych i części wód powierzchniowych;
- oszacowanie kierunków i wielkości wymiany wody;
- wyliczenia odnawiania zasobów wodnych;
- charakterystykę składu chemicznego.

Załącznik III

ANALIZA EKONOMICZNA

(własny przewodnik)

Określa cele sporządzania analiz ekonomicznych do zasady zwrotu kosztów wodnych

oraz

oceny najbardziej efektywnego ekonomicznego połączenia środków w odniesieniu do korzystania z wód.

Załącznik IV

OBSZARY CHRONIONE

(wykaz omówiony przy artykule 6 RDW)

Załącznik V

Jeden z najważniejszych, najdłuższy i najbardziej nierozumiany załącznik dyrektywy.

Podobnie jak przyrodnicy i nieformalni ekolodzy (grupy zainteresowań wymagające ochrony przyrody) nie przyjmują do wiadomości art. 6, tak środowiska techniczne nie czytają w ogóle załącznika V, lub czytają „wybiórczo”.

Przy omawianiu załącznika V zostaną wzięte pod uwagę tylko jego najbardziej niezrozumiałe lub powodujące najwięcej nieporozumień części.

Załącznik V

W zakresie wód powierzchniowych opisuje i przedstawia

- elementy jakości dla klasyfikacji stanu ekologicznego wód powierzchniowych;
- normatywne definicje klasyfikacji stanu ekologicznego;
- zasady monitorowania stanu ekologicznego i stanu chemicznego wód powierzchniowych;
- zasady klasyfikowania i prezentacji stanu ekologicznego;

W zakresie wód podziemnych opisuje i przedstawia

- stan ilościowy wód podziemnych;
- zasady monitorowania stanu ilościowego wód podziemnych;
- stan chemiczny wód podziemnych;
- zasady monitorowania stanu chemicznego wód podziemnych;
- zasady prezentacji stanu wód podziemnych.

Załącznik V

Elementy jakości dla klasyfikacji stanu ekologicznego wód powierzchniowych (w Polsce są zebrane w Rozporządzenie MŚ z dnia 9 listopada 2011 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych [Dz. U. nr 257, poz. 1545]).

Błędy:

RZEKI

Skład i liczebność flory wodnej

– w poszczególnych typach rzek badane są inne elementy – w małych rzekach fitobentos i makrofity, w dużych rzekach fitoplankton i makrofity. Badania fitoplanktonu (i chlorofilu a) w małych rzekach daje z reguły zawyżoną ocenę stanu.

Skład, liczebność i struktura wiekowa ichtiofauny

– w niektórych typach rzek, szczególnie w ich górnych biegach może w ogóle nie być ryb, a nie wynika to ze złego stanu tych rzek, tylko z ich charakteru.

Załącznik V

normatywne definicje klasyfikacji stanów wód powierzchniowych i podziemnych służą do konstruowania systemów klasyfikacji i ocen. Systemy te są przyjmowane określonymi rozporządzeniami Ministra Środowiska.

Nie ma uzasadnienia, dla każdorazowego przytaczania definicji normatywnej np. bardzo dobrego stanu ekologicznego, bardzo dobrego stanu poszczególnych elementów, czy umiarkowanego potencjału.

Raz sporządzony system klasyfikacji i ocen musi funkcjonować w całym okresie obowiązywania planów gospodarowania wodami.

Nie można stwarzać własnego systemu, odmiennego od Rozporządzenia, ponieważ nie umożliwia on porównywania ocen.

Załącznik V

Różnice między monitoringami:

Monitoring diagnostyczny jest prowadzony w „wystarczająco dużej liczbie części wód” w celu dokonania oceny ogólnego stanu wód w obrębie każdej zlewni (podzlewni). Muszą być badane wszystkie rzeki o zlewni $> 2500 \text{ km}^2$, mogą być mniejsze, jeżeli spełniają określone warunki.

Wniosek: monitoringiem diagnostycznym nie są (i nie muszą być) objęte wszystkie części wód.

Monitoring diagnostyczny daje informacje o parametrach wskaźnikowych dla wszystkich elementów biologicznych, jakości hydromorfologicznej, jakości fizykochemicznej, zanieczyszczeniach z listy priorytetowej zrzucanych w zlewni (czyli niekoniecznie o wszystkich) oraz innych zanieczyszczeniach, zrzucanych w znacznych ilościach.

Załącznik V

Różnice między monitoringami:

Monitoring operacyjny jest prowadzony dla określenia stanu wód tych części wód, które zostały określone jako zagrożone ryzykiem niespełnienia celów środowiskowych oraz dla oceny zmian stanu tych części wód wynikających z podjętych programów środków.

Są w nim monitorowane parametry wskaźnikowe elementów biologicznych najbardziej wrażliwych na oddziaływanie, pod wpływem których znajduje się część wód; wszystkie **zrzuca**ne substancje priorytetowe i inne zanieczyszczenia zrucane w dużych ilościach oraz paramatry jakości hydromorfologicznej **najbardziej wrażliwe** na określone oddziaływanie.

Załącznik V

Różnice między monitoringami:

Monitoring diagnostyczny:

Mała liczba punktów – wszystkie parametry wskaźnikowe

Monitoring operacyjny:

duża liczba punktów – wybrane parametry wskaźnikowe.

Załącznik V

Różnice między monitoringami:

Przykład:

Mały dopływ o zlewni narażonej eutrofizacją.

W jego „macierzystej” rzece jest punkt monitoringu diagnostycznego i z tego punktu pochodzi informacja o ogólnym stanie części wód w zlewni.

Na dopływie jest ustalony punkt monitoringu operacyjnego, w którym można badać (w wersji najbardziej oszczędnej) tylko: makrofity i fitobentos (lub tylko makrofity albo tylko fitobentos) oraz zawartość fosforanów i azotanów.

Załącznik VI

WYKAZ ŚRODKÓW DO WŁĄCZENIA DO PROGRAMU ŚRODKÓW
Przedstawia mechanizmy naprawcze dla wód, wynikające z odpowiednich dyrektyw (w tym ptasiej i siedliskowej) oraz inne możliwe środki do poprawy stanu wód (w tym projekty badawcze).

Załącznik VII

PLANY GOSPODAROWANIA WODAMI W DORZECZU
Określa, co musi się znajdować w PGW.

W PGW muszą być:

- określone obszary chronione wymagane art. 6 i załącznikiem VI
- wykaz celów środowiskowych

Załącznik VIII

WSKAŹNIKOWY WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ZANIECZYSZCZEŃ 12 grup substancji, najczęściej wpływających na stan chemiczny wód. We wszystkich ocenach trzeba zwracać uwagę na to, czy planowane przedsięwzięcie nie generuje któregoś z zanieczyszczeń z tej listy:

- 1) Organiczne związki chlorowcowe oraz substancje, które mogą tworzyć takie związki w środowisku wodnym.
- 2) Organiczne związki fosforu.
- 3) Związki cynoorganiczne.
- 4) Substancje i preparaty lub produkty ich rozkładu, wobec których udowodniono, że posiadają właściwości rakotwórcze lub mutagenne lub właściwości mogące zakłócać funkcje steroidogenowe, funkcje hormonów dotarczycowych, reprodukcyjne lub inne funkcje endokrynologiczne w środowisku wodnym lub za jego pośrednictwem.
5. Trwałe węglowodory oraz trwałe i biokumulujące się toksyczne substancje organiczne.
- 6) Cjanki.

Załącznik VIII

WSKAŹNIKOWY WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ZANIECZYSZCZEŃ 12 grup substancji, najczęściej wpływających na stan chemiczny wód. We wszystkich ocenach trzeba zwracać uwagę na to, czy planowane przedsięwzięcie nie generuje któregoś z zanieczyszczeń z tej listy:

7) Metale i ich związki.

8. Arsenik i jego związki.

9. Biocydy i środki ochrony roślin.

10. Substancje w zawiesinie.

11. Substancje, które przyczyniają się do eutrofizacji (w szczególności azotany i fosforany).

12. Substancje, które wywierają niekorzystny wpływ na bilans tlenu (i można dokonać ich pomiaru przy użyciu takich wskaźników jak BZT, ChZt itp.).

Załącznik IX

DOPUSZCZALNE WARTOŚCI EMISJI I ŚRODOWISKOWE NORMY JAKOŚCI

Odsyła do odpowiednich dyrektyw, zawierających wielkości dopuszczalnych wartości emisji i normy jakości.

W Polsce są one zebrane w Rozporządzeniu MŚ z dnia 9 listopada 2011 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych [Dz. U. nr 257, poz. 1545] (zał. 9).

Załącznik X

SUBSTANCE PRIORYTETOWE

W roku 2000 załącznik nie zawierał wykazu, miał zostać uzupełniony.

W Polsce wykaz jest zawarty w Rozporządzeniu MŚ z dnia 9 listopada 2011 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych [Dz. U. nr 257, poz. 1545] (również zał. 9).

Załącznik XI

MAPA A System A: Ekoregiony dla rzek i jezior

MAPA B System A: Ekoregiony wód przejściowych i wód przybrzeżnych.

Polska ma 4 ekoregiony dla rzek i jezior:

9. Wyżyny centralne (Sudety)

10. Karpaty

14. Równiny centralne (zachodnia część niżowej Polski po Wisłę)

16. Równiny wschodnie (wschodnia część niżowej Polski od Wisły)